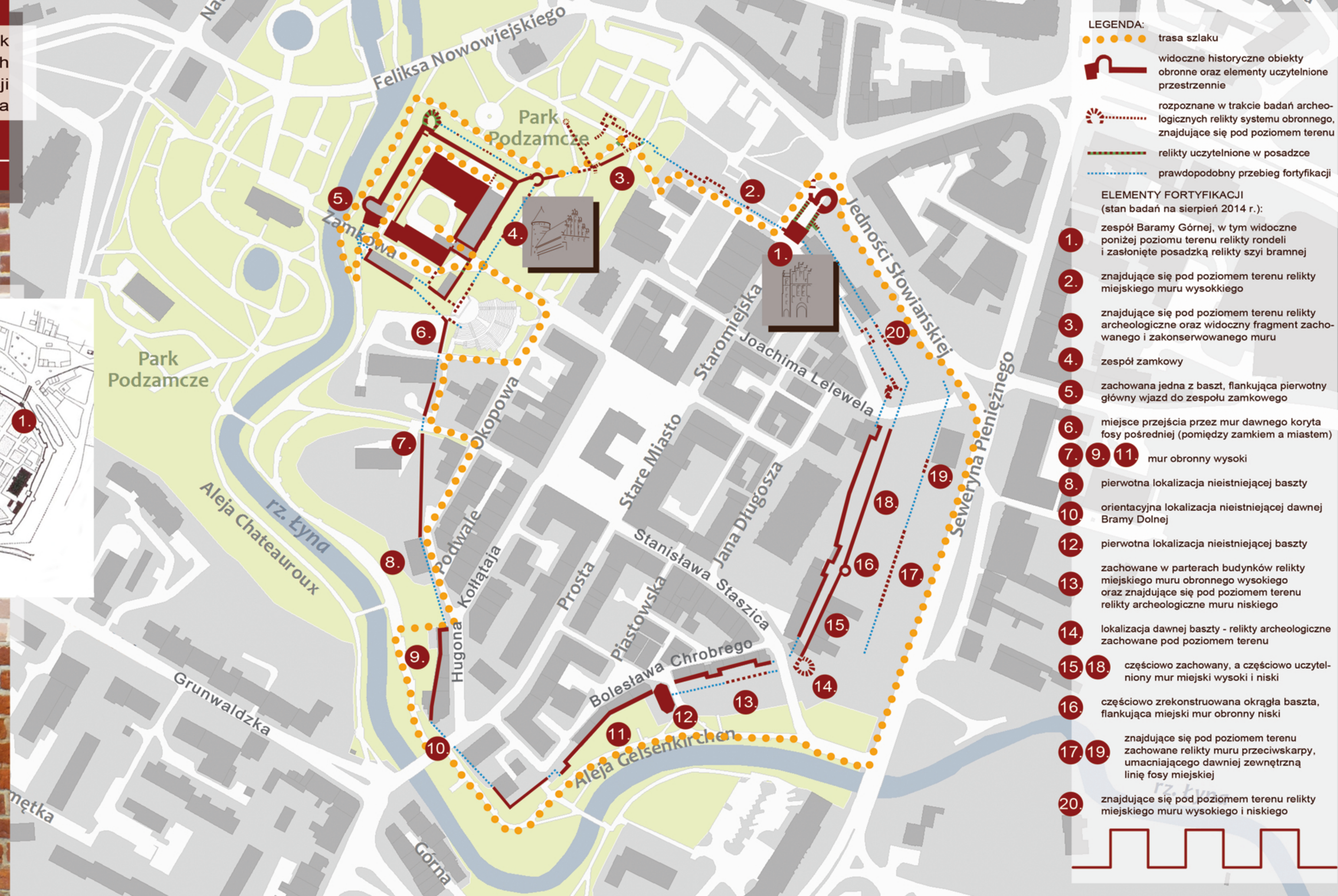

Szlak średniowiecznych fortyfikacji Olsztyna

Rekonstrukcja planu Olsztyna
z ok. 1800r. - C. Wunsch 1933r.

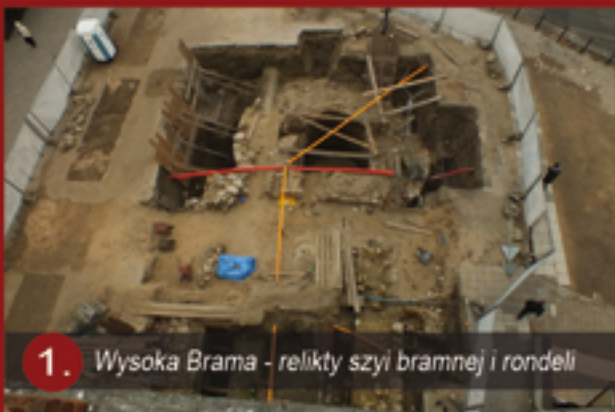
1. Wysoka Brama - widok od strony Starego Miasta

1. Brama Górna, zwana "Wysoką"

Brama Górna, zwana potocznie Wysoką, to jeden z elementów dawnego zespołu wjazdowego, prowadzącego do średniowiecznego Olsztyna. Samą Bramę poprzedzała od północy tzw. szyja bramna, tworząca otoczoną murem przestrzeń. To z niej dopiero odchodził most prowadzący przez fosę. Szyja była elementem niezadaszonym, a jej mury wysokie na ok. 5 m zwieńczone były chodnikami obronnymi i blankami. Najprawdopodobniej w I poł. XV w. do północnego zamknięcia szyi dobudowano dodatkowy element obronny – rondelę, która zachowała się jedynie na poziomie piwnic (zdj. poniżej). Most, stanowiący jeden z głównych wjazdów do miasta, pierwotnie znajdował się na osi Bramy. Jednak odsłonięte w wykopie filary mostu świadczą o tym, iż wraz z decyzją o realizacji rondeli przeniesiono most na zachodnią stronę szyi, skąd prowadził on ponad fosą w kierunku przeciwnego brzegu.

2. Miejski mur wysoki

Po zachodniej stronie Bramy Górnej, wzdłuż północnej granicy historycznego miasta, obronę stanowił mur miejski wysoki, umacniany dodatkowo basztami łupinowymi. Elementy te, odkryte w trakcie badań archeologicznych, zachowały się jako podziemne relikty.

1. Wysoka Brama - relikty szyi bramnej i rondeli

3. Mury obronne i Brama Młyńska

Północno-zachodni narożnik miejskich fortyfikacji w średniowieczu od północy graniczył z fosą miejską, a od zachodu z fosą pośrednią. W zachodnim murze znajdowała się natomiast furta młyńska, która zgodnie z nazwą prowadziła w kierunku młyna. Narożnik ten dodatkowo umacniała prostokątna baszta (zdj. poniżej). To ważne strategicznie miejsce było w późniejszym czasie często przebudowywane, a furta funkcjonowała jako kolejna brama miejska - Młyńska, rozebrana w XVIII w. W miejscu tych fortyfikacji ponad poziomem terenu zachował się do dziś duży fragment muru obronnego (zdj. obok), a część podziemnych relikwów ucytelniona została w pnawierzchni chodników.

3. Brama Młyńska - relikty północnej narożnej baszty

4. Zespół zamkowy

Budowa olsztyńskiego zamku rozpoczęła się ok. 1348 r. i wyprzedzała właściwą lokację Olsztyna jako miasta (1353 r.). Główny wjazd do zamku znajdował się od strony zachodniej, gdzie towarzyszyła mu brama oraz zwodzony niegdyś most. Od zachodu zamek umacniała rzeka, natomiast od północy, wschodu i południa zrealizowano fosę tzw. pośrednią, która oddzielała warownię od miasta i łączyła się z rzeką. W średniowieczu zrealizowano dwa skrzydła zamku - północne i południowe, które wraz ze wschodnim i zachodnim murem kurtynowym zamykały przestrzeń wewnętrznego dziedzińca. Zbudowany wokół tego dziedzińca zamek umocniony był dodatkowym pierścieniem murów, tzw. parchamów górnych, które do dziś zachowały się w znacznej części. Od północy i wschodu warownię umacniał również pas wspomagającego muru dolnego, który zachował się jako podziemne relikty archeologiczne.

4. Zamek - widok od strony Starego Miasta

Północno-wschodni narożnik obwarowań połączony był z umocnieniami miejskimi tzw. murem grodziołym, przekraczającym fosę. Mur ten flankowała istniejąca do dziś okrągła baszta. Prawdopodobnie ostatnim elementem średniowiecznego fortyfikowania zamku była narożna baszta, zrealizowana w I poł. XVI w., jako umocnienie północno-zachodniego narożnika murów. Jej relikty odkryto w 2012 r. i ucytelniono w posadzce.

5. Główny wjazd do zamku

Pierwotny, główny wjazd do założenia zamkowego prowadził od strony zachodniej i znajdował się w miejscu, gdzie również obecnie zlokalizowany jest most na Łynie. Dawny most był drewniany, zwodzony i dużo bardziej stromy niż obecnie, ponieważ teren międzymurzy znajdował się niegdyś znacznie powyżej poziomu dziś obserwowanego. W momencie kiedy obniżano poziom terenu rozebrano część budynku dawnej bramy i flankującą go od południa cylindryczną basztę. Do dziś zachowała się przebudowana północna część budynku bramnego oraz półokrągła baszta łupinowa, flankująca dawniej przejazd bramny od północy. Wjazd na teren zamku właściwego od zachodu prowadził najprawdopodobniej wzdłuż południowego międzymurza przez bramę główną na teren wewnętrznego dziedzińca. Brama ta do dziś znajduje się przy południowo-wschodnim narożniku zamku.

5. Zachodni wjazd na teren założenia zamkowego

6. Mur grodzioły i fosa pośrednia

W średniowieczu w tym miejscu przepływała fosa tzw. pośrednia, która oddzielała obwarowania zamku od umocnień miejskich. Tutaj oba te układy zostały połączone murem grodziołym, pełniącym również funkcję rozporową. W dolnej części muru musiał znajdować się przepust, przez który przepływała fosa.

7. Zakonserwowany fragment muru wysokiego

8. Dawna baszta - ul. Okopowa 15

Według badań budynek należący dziś do Stowarzyszenia "Pojezierze" oparty został na relikwach średniowiecznej baszty.

10. Brama Dolna

Ta niezachowana do dziś budowla zlokalizowana była na osi mostu Św. Jana Nepomucena, a prowadziła w kierunku południowym - w stronę Dobrego Miasta i Lidzbarka Warmińskiego. Pierwotna Brama spłonęła w 1622 r. i została odbudowana jako obiekt murowany, flankowany dwiema basztami. Do Bramy prowadził drewniany most, zwany Mostem Szpitalnym, który w XVIII w. zastąpiono mostem murowanym. Brama została rozebrana ok. 1820 r.

11. Miejski mur wysoki

Wzdłuż południowo-wschodniej granicy dawnego miasta, równolegle do Alei Gelsenkirchen, widoczny jest zachowany częściowo miejski mur wysoki, w tym m.in. wykusz zrekonstruowanej dawnej baszty łupinowej, a także lico muru w przyległym budynkach, widoczne od strony Parku Podzamcze. Budynki te powstały przy ul. Piastowskiej w latach 80-tych XX w., na fragmentach średniowiecznych umocnień. Mur ciągnie się nieprzerwanie aż do budynku przy ul. Chrobrego 7. Na tym odcinku mur wysoki, wraz z flankującymi go basztami, był jedynym umocnieniem murowanym, gdyż w pobliżu przepływała Łyna, która naturalnie fortyfikowała tę część miasta. Łyna jednak na wysokości nieistniejącej baszty przy ul. Chrobrego 7 tworzy zakole, którym odsuwa się od granicy miasta, dlatego tutaj swój początek brała fosa miejska i towarzyszące jej dodatkowe pasma muru obronnego niskiego oraz muru przeciwnoskarp.

12. Dawna baszta - ul. Bolesława Chrobrego 7

Budynek częściowo posadowiony został na relikwach dawnej baszty, które zachowały się w jego piwnicach. To właśnie na wysokości tego obiektu zaczynała swój bieg fosa miejska, która okalała miasto od wschodu i północy. Wzdłuż fosy zrealizowano dodatkowe pasma muru obronnego miejskiego - mur niski oraz mur tzw. przeciwnoskarp. Na wysokości baszty istniał też mur poprzeczny, łączący mur wysoki z murem przeciwnoskarp i zamykający od południa tereny znajdujące się pomiędzy tymi murami. Zakończenie muru poprzecznego stanowiła natomiast dodatkowa baszta, rozebrana w 1849 r. (mapa Carla Wünscha na odwrocie).

12. Budynek posadowiony w miejscu dawnej baszty

13. Mur miejski wysoki i niski - ul. Bolesława Chrobrego

W lico wschodniej elewacji budynków zlokalizowanych wzdłuż ul. Bolesława Chrobrego widoczne są częściowo zachowane dalsze odcinki muru wysokiego, na którym oparto późniejszą zabudowę, zrealizowaną w latach 80-tych XX w. z inicjatywy olsztyńskich artystów plastyków. W przeprowadzonych badaniach archeologicznych odkryto relikty zachowanego muru niskiego, który biegł równolegle do linii muru wysokiego.

13. Zabudowa oparta na relikwach muru miejskiego wysokiego

14. Dawna baszta - ul. Stanisława Staszica

W roku 2013, w trakcie prowadzonych badań archeologicznych w okolicy ul. Stanisława Staszica, przy murze niskim odsłonięto dotychczas nieznanne relikty baszty flankującej ten mur. Był to obiekt o rzucie eliptycznym i bardzo grubych murach, oparty na kamiennym fundamencie. Forma zachowanych relikwów wykazuje podobieństwo do rondeli odkrytej przy Bramie Górnej. Analogia, jak również wyniki badań archeologicznych wskazują, iż tak zaawansowane dzieło obronne nie było zwykłą flanką muru, ale najprawdopodobniej umacniało kolejny przejazd bramny, wiodący z osi ul. Stanisława Staszica w stronę wschodnią.

14. Relikty dawnej baszty

16. Baszta okrągła

W ciągu muru niskiego, na wysokości katedry, znajduje się częściowo współcześnie zaaranżowana okrągła baszta. Jest to jedyna czytelna dziś forma przestrzenna, która sugeruje iż mur niski flankowany był prawdopodobnie okrągłymi w rzucie basztami.

16. Baszta okrągła flankująca mur niski

15. 18. Mur miejski wysoki i niski

Wzdłuż katedry, pomiędzy ul. Stanisława Staszica a ul. Joachima Lelewela, znajduje się częściowo zrekonstruowany mur wysoki, na którego południowym fragmencie oparta jest plebania parafialna. Równolegle do muru wysokiego biegnie częściowo zrekonstruowany mur niski. Natomiast wzdłuż dzisiejszej ulicy Joachima Lelewela, w latach 1353 - 1378, biegła pierwotna granica miasta.

17. 19. Mur przeciwnoskarp

W wyniku przeprowadzonych badań archeologicznych, w sąsiedztwie ul. Pienięgiego oraz Pl. Jedności Słowiańskiej, odkryto fragmenty oraz negatyw muru przeciwnoskarp fosy miejskiej, który umacniał dawniej zewnętrzny jej brzeg.

20. Mur miejski wysoki i niski

W badaniach archeologicznych przeprowadzonych w 2010 r. odkryto dalsze fragmenty miejskiego muru wysokiego i niskiego, które biegnęły wzdłuż ul. Jedności Słowiańskiej. Odcinki te fortyfikowały miasto od północnego-wschodu. Na linii muru wysokiego odsłonięto fragmenty dwóch flankujących go prostokątnych baszt łupinowych.

© Copyright by Urząd Miasta Olsztyna

Projekt graficzny i opracowanie merytoryczne:
STUDIO FORMAT Agata Wojciechowska-Grygo
Współpraca merytoryczna:
ARCHEO-ADAM A. Mackiewicz

Olsztyn 2014 r.